

100 години от създаването на Катедрата
по класическа филология в Софийския университет

100th anniversary of the Classical Studies Department
at Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Елия Маринова

Виолета Герджикова

Невена Панова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Elia Marinova

Violeta Gerjikova

Nevena Panova

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

*Ръководната идея на класическата филология е да ни поднесе едно
изложение на съвкупната европейска култура, и в това се състоят
особената сила и привлекателност на тая дисциплина.*

Из встъпителната лекция „Развой на класическата филология“ на
проф. Димитър Дечев при откриването на специалност
„Класическа филология“, 1921 г.

През академичната 2021/2022 г. се навършват сто години от създаването на Катедрата по класическа филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Един век ни дели от институционализирането на заниманията с класически езици и с антична литература и култура, което позволява просветната мисия, изпълнявана преди това от отделните курсове по старогръцки и латински във Висшето училище, както и от класическите и полукласическите гимназии, да получи академичната си форма, а с това – и нова перспектива за образователна и научноизследователска работа.

Специалността е разкрита през есента на далечната 1921 г. в най-стария факултет на Софийския университет – Историко-филологическия. Тя е ръководена от двамата основоположници на университетските занимания с класическа античност в България – Александър Балабанов, професор по старогръцка филология, и Димитър Дечев, професор по латинска филология. През 1950 г. катедрата преминава в структурата на обособилия се Филологически факултет, а след неговото разделяне на две през 1965 г. остава във Факултета по западни филологии, сега Факултет по класически и нови филологии. Днес в състава на катедрата влизат още специалностите „Новогръцка филология“ и „Унгарска филология“.

Както във всяка друга класическа школа в Европа (независимо от разликите в предхождащата образователна традиция и културно-историческата среда), така и в младата катедра на Алма матер от самото начало се оформят няколко приоритетни посоки на научна, педагогическа и популяризаторска дейност. В началото тук преподават възпитаници на най-реномираните класически институти в Европа. Скоро първото поколение класици печели международен престиж с езиковедските и епиграфските си изследвания и завещава на приемниците интереса към свидетелствата за историята на нашите земи през Античността и Средновековието. Едновременно с това започва и огромната работа по съставянето на двата речника на класическите езици (латинско-български и старогръцко-български), на двете академични граматики и на множество други учебници, христоматии и анотирани учебни издания на антични автори. Съставят се и учебни помагала за други специалности във ФКНФ, за Историческия и Юридическия факултет на СУ, за Духовната академия, както и за създадената през 1977 г. Национална гимназия за древни езици и култури. Основна заслуга в това поле имат Веселин Бешевлиев, Георги Михайлов, Александър Милев, Борис Геров, Руска Гандева, Кирил Влахов, Зорка Попова в сътрудничество с класически филолози, които работят извън Щатедрата: Йордан Братков, Георги Батаклиев, Макарий Порталски, Михаил Войнов. В по-ново време тази дейност продължава с учебниците по старогръцки и латински език на Богдан Богданов, Димитър Бояджиев, Красимир Банев, Мария Костова, Недялка Георгиева и Мирена Славова.

Безспорно приносят с най-голям международен престиж са езиковедските, извороведските и епиграфските изследвания на българските класически филолози. В тази област катедрата е дала някои от най-авторитетните учени в нашата хуманитаристика. Работата с извори, на първо място, издирването, проучването и издаването на гръцки и латински надписи от територията на днешните български земи, както и социолингвистичните и културологичните изследвания, които позволяват оформянето на цялостна картина на културата на траките, са акцент в делото на първите поколения класически филолози (Димитър Дечев, Гаврил Кацаров, Веселин Бешевлиев, Владимир Георгиев).

Техните приемници (Борис Геров, Георги Михайлов, Тодор Сарафов, Зорка Попова) съхраняват интереса към интерпретирането на документи за историята на нашите земи и поставят основите на междуинституционалните връзки с Института за балканистика с Център по тракология, Института за български език, Археологическия институт с музей и Кирило-Методиевския научен център към БАН, необходими за едно екипно дело в такъв мащаб. Изданията на Веселин Бешевлиев, Георги Михайлов и Борис Геров, съответно на първобългарските, гръцките и латинските надписи, осигуряват фундамента за всяко сериозно проучване в областта на археологията и на старата и средновековната история, а трудовете по сравнително езикознание, етимология и ономастика и по-конкретно върху езика и културата на траките (Димитър Дечев, Веселин Бешевлиев, Владимир Георгиев, Георги Михайлов, Кирил Влахов) са настолно четиво за учените от различни научни сфери. През последните десетилетия голямата езиковедска и епиграфска школа продължава развитието си в лицето на Димитър Бояджиев, Красимир Банев, Мирена Славова, Люба Радулова. Забележителен е интердисциплинарният принос в многобройните публикации по епиграфика и ономастика на Николай Шаранков. Изключителни постижения на катедрата в областта на изворознанието и едичионната техника са изданията на Петя Янева на *Симеоновия сборник* по Светославовия препис от 1073 г. и на Цветан Василев на новооткритата българска история на Петър Богдан Бакшич.

На основоположника на „Класическа филология“ Александър Балабанов освен множество преводи от старогръцки дължим и началото на литературоведската школа в катедрата. В периода след Втората световна война се появяват все повече ярки приноси в полето на литературната история и критика. Трудовете на Александър Ничев, Руска Гандева, Зорка Попова, Богдан Богданов и Анна Николова оказват влияние върху българската литературоведска мисъл, което надхвърля границите на класическата филология, и в ред случаи пренасят за пръв път у нас водещи теоретични и методологически дебати или насочват вниманието към непредставени в нашето литературознание епохи и автори. Монографиите на Александър Ничев и Руска Гандева с фокус върху античната трагедия и поезията на Августовата плеяда получават международно признание, а темите, поставени в културологичните и литературнокритическите трудове на Богдан Богданов, впечатляват с широта и проникновеност. Анна Николова отваря за пръв път родната латинистика и към съкровищницата на средновековната литература.

Продължители на това забележително начало са Николай Гочев с поредица от книги върху старогръцката литература, Невена Панова със задълбочен прочит на Платоновите диалози, Анастас Герджиков с проучвания върху историята на латинския владетелски панегирик през Античността и Средновековието, Елия Маринова и Йоана Сиракова с изследвания върху римската

литература и нейната рецепция, Виолета Герджикова и Марта Ивайлова с културно-исторически разработки.

Достъпът до античните текстове в превод и оригинал е от значение още за класическите гимназии и за много курсове в университета от самото му създаване през 1888 г. Катедрата поставя основите на систематичния и пълен превод както на гръцките и латинските извори за историята на българските земи (с участието на българските класици в поредиците „Гръцки извори за българската история“ и „Латински извори за българската история“), така и на ключовите произведения на Класическата античност. В златния фонд на преводната класика влизат преводите на „Илиада“ на Александър Милев (съвместно с Блага Димитрова), на антична драма на Александър Ничев (а в наши дни – и на Доротея Табакова), на античния роман (Богдан Богданов, Димитър Бояджиев). Внушителна традиция има превеждането на философска проза, представено от преводите на Платоновите диалози (Георги Михайлов, Богдан Богданов, Невена Панова), на трактатите на Аристотел (Николай Гочев, Анастас Герджиков) и на Цицерон и Сенека (Мария Костова, Димитър Илиев, Анна Николова). Ценни са и преводите на гръцка и римска ораторска проза (Недялка Георгиева, Виолета Герджикова, Николай Шаранков), антична историография (Петър Димитров, Мирена Славова, Петя Янева), гръцка и латинска патристика (Анна Николова) и др. Изданията на класически автори в томовете на „Световна класика“ и Библиотека „Хермес“, в поредиците „Делос“, „Архетип“ и „Libri legendi“ са значим принос в българския културен живот. Историята на преводната рецепция на класическа литература в България до 90-те години на XX век е обобщена в сборник с изследвания (издание на БАН от 2002 г., съст. Анна Николова). Сред научните проекти, които са неизменна част от академичния живот на колегиума, е продължението на тези проучвания с обзор на преводите от последните десетилетия.

Най-ранното периодично издание, свързано с катедрата, е списание „Прометей“ на Дружеството на приятелите на класическата култура в България (1937–1943 г., един нов брой от 1999 г.). През 2010 г. катедрата инициира академичната поредица *Studia classica Serdicensia*, в която вече са отпечатани шест тома с интердисциплинарни изследвания, някои от които посветени на едни от най-изявените представители на колегиума през изминалите десетилетия. От самото създаване на Годишника на Софийския университет почти няма класически филолог, който да не е публикувал студии на неговите страници. Традиционен форум за изява на членовете на катедрата е и издаваното от ФКНФ сп. „Филология“ (в чиято редколегия са участвали Георги Михайлов, Александър Ничев, Анна Николова, Петя Янева). През последните години младите ни колеги имат възможност да публикуват в сборниците с доклади от факултетните конференции за млади учени и докторанти. За популяризиране на постиженията (публикации, проекти и събития) на членовете на катедрата

и по-широко – на българския поглед към Античността, се радваме на добър прием в периодичните издания за култура и в електронните медии. Катедрата по класическа филология има своята роля както в българската академична среда, така и в общественото и културното развитие на страната. Тя осигурява квалифицирани кадри за редица области на българската хуманитаристика, които допринасят за разкриване и утвърждаване на националната идентичност и за които ползването на класически езици е *conditio sine qua non* – изследването на историята и културата на нашите земи в древността, на средновековната българска история, старобългаристиката. От своето създаване досега „Класическа филология“ е единствената университетска специалност, която подготвя професионалисти за културните центрове (музеи, библиотеки), за институтите на БАН и за висшите и средните училища в цялата страна, където се изучава и изследва проблематика, изискваща знание на класически езици. Катедрата работи в тясно учебно-методическо взаимодействие с Националната гимназия за древни езици и култури „Св. Константин-Кирил Философ“, която е със статут на асоциирано училище към Софийския университет още от създаването си през 1977 г.

През 100-годишната история на Катедрата по класическа филология в нея са се обучавали над 1000 студенти и десетки докторанти. Много от тях през последните две десетилетия участват и в проектната дейност на катедрата, която включва над 20 успешно осъществени научни и научно-приложни проекта. В момента чрез свои представители (преподаватели, студенти и националния координатор Димитър Илиев) катедрата е включена в европейската научноизследователска инфраструктура (ERIC) DARIAH-EU, а на национално ниво – в е-инфраструктурата КЛАДА-БГ (CLARIN + DARIAH in Bulgaria). Един от основните фокуси на научноизследователската инфраструктура КЛАДА е създаването на качествено и адекватно курирани бази данни, свързани с различни аспекти на културното наследство по българските земи от Античността до модерната епоха. Проектът на екип от катедрата (Мирена Славова, Николай Шаранков, Димитър Илиев, Елина Боева) „Теламон – антични гръцки надписи от територията на България“, част от международния консорциум EriDoc, е отличен като основен национален принос на България в рамките на DARIAH-EU за 2020 г.

Бакалавърската програма на специалност „Класическа филология“ в актуалния си вид предлага множество избираеми дисциплини, структурирани в няколко модула, и осигурява обучение, фокусирано както върху класическите езици, античната литература и култура, така и върху тяхната връзка със съвременното, с историята и развитието на европейските езици, на страната ни, на Балканите и на Европа. Учебният план включва и по-редки и модерни курсове като теория и практика на превода от класически езици и курсове, свързани с бързоразвиващата се област на дигиталната филология. Юбилейната

година посрещаме и с обновена магистърска програма (с двусеместриален и четирисеместриален вариант) и с надеждата повече от нашите *alumni* да съхранят импулса на своите учители в собствени успешни изследвания върху Античността и нейното наследство. Мястото, което ни събира, легендарният „Гълъбарник“ в Ректората, и по-специално катедрената библиотека са не само работно пространство, но и споделена среда за общуване.

Библиотека „Класическа филология“ съществува почти от самото създаване на катедрата, от март 1926 г., както сочи най-старата инвентарна книга, в която като първи придобивки са вписани шкаф за книги, два учебни атласа на Стария свят и два старогръцки речника. През първите десетилетия библиотечният фонд се формира основно от дарения от самите преподаватели, много от които през годините са изпълнявали и ролята на библиотекари. Днес класическата сбирка съхранява над 7000 библиотечни единици по грецистика, латинистика, византинистика, медиевистика, история, археология и рецепция на класическата древност. Особено ценна е колекцията от издания на оригинални текстове в авторитетни поредици. От 2014 г. с помощта на щедър дарителски жест и с усилията на катедрата и на ръководствата на УБ, чийто филиал е *Bibliotheca Classica*, и на ФКНФ фондът е настанен в обновеното пространство на аудитория 187 в Ректората.

Стогодишният път на Катедрата по класическа филология, започнал с встъпителната лекция на проф. Димитър Дечев от 19 октомври 1921 г., се отбелязва с поредица от академични събития: изложба *Scripta manent* в Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“, документална експозиция в централното фоайе на Ректората, юбилейна сесия с участието на *emeriti* и настоящи преподаватели, студенти, докторанти и възпитаници на катедрата.

Да си пожелаем Катедрата по класическа филология да продължава да расте, да бъде в полза на българското образование и култура и да ни представя достойно пред научната общност у нас и в чужбина!

Ad multa saecula!

Доц. д-р Елия Маринова
e.marinova@uni-sofia.bg

Проф. д-р Виолета Герджикова
v.gerdzhikova@uni-sofia.bg

Доц. д-р Невена Панова
n.panova@uni-sofia.bg
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504
България

Assoc. Prof. Elia Marinova, PhD
e.marinova@uni-sofia.bg

Prof. Violeta Gerjikova PhD
v.gerdzhikova@uni-sofia.bg

Assoc. Prof. Nevena Panova, PhD
n.panova@uni-sofia.bg
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
15 Tzar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504
Bulgaria